

ANADOLU SELÇUKLU DÖNEMİNİN İKİ MİNBERİ: AMASYA BURMALI MİNARE CAMİİ MİNBERİNİN DİVRİĞİ ULU CAMİİ MİNBERİYLE İLİŞKİSİ ÜZERİNE*

Gülay APA KURTİŞOĞLU**

Özet

Anadolu Selçuklu Dönemi'nde, minberler gerek süsleme programları gerek işçilikleri bakımından ahşap sanatının önemli örnekleridir. Üzerlerindeki kitabeleri ile belge niteliğinde olan bu eserler bize dönemlerinin sanatçılarının üslupları hakkında da detaylı bilgi verirler. Süsleme programlarından hareketle bu minberlerin hangi sanat çevresine ait olduklarını da anlayabiliriz. Günümüze kadar özgün olarak ulaşmış bir minber, parçaları kaybolmuş diğer bir eseri yorumlamak için bize kaynaklık eder.

Anahtar Sözcükler

Minber, Amasya Burmalı Minare Camii, Divriği Ulu Camii, Tiflisli Ahmet

TWO MINBARS OF ANATOLIAN SELJUK PERIOD: THE RELATIONSHIP BETWEEN AMASYA BURMALI MINARE MOSQUE MINBAR AND DIVRIĞI ULU MOSQUE MINBAR

Abstract

In Anatolian Seljuk period, minbars are the important examples of wood art, in terms of both their decorative programs and their labours. With their legends upon them, these works which have the characteristics of document give us detailed information about styles of artists. We can also understand that these minbars belong to which region of art, by the help of their decorative programs. A minbar which keeps alive individually until today is a resource to comment another work whose parts were lost.

Key Words

Minbar, Amasya Burmalı Minare Mosque, Divriği Ulu Mosque, Tiflisli Ahmet

* Bu makale Tübitak tarafından desteklenen yürütücüsü olduğum 108K275 nolu "Anadolu Selçuklu Dönemi Minberlerinin Form ve Süsleme Özellikleri" konulu projenin bir bölümünden faydalanılarak üretilmiştir.

** Yrd. Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü Öğretim Üyesi, Konya/Türkiye.
gulayapa@hotmail.com

GİRİŞ

Anadolu Selçuklu Dönemi minberleri zengin süslemeleri ve ahşap işçiliklerinin yanı sıra üzerlerinde yer alan kitabeleriyle Türk sanatı içinde önemli bir yere sahiptirler. Çoğunlukla ayet, hadis, bani ve usta isimlerini barındıran bu kitabeler dönemine ışık tutan pek çok bilgiyi sunsa da kimi zaman karışıklığa da sebep olabilmektedir.

Anadolu Selçuklu Dönemi minberlerini genel olarak incelediğimizde hiçbir minberin diğerinin tekrarı olmadığı anlaşılır. Bunda farklı sanatçıların elinden çıkmış olmaları ya da buldukları bölgenin sanatsal özellikleri önemli etkenlerdir. Minberlerin süsleme ve form özellikleri aynı zamanda sanatçıları konusunda da bize fikir verecek niteliktedir. Her sanatçı ahşabı işleme konusunda kendi üslubunu, tekniğini, süsleme ilkelerini, tasarımlarını ve ayrıca yettiği sanatsal çevrenin etkilerini doğrudan malzemeye aktarır.

Araştırma konumuz olan ve günümüze bütün olarak ulaşamayan Amasya Burmalı Minare Camii minberinden geriye kalan girişe ait parçaları, korkuluk ve kitabeli bordürleri bize bazı konularda bilgi vermektedir.

Özgün olarak giriş ve korkuluktan birkaç parçanın yanı sıra minber elemanlarının etrafını çevreleyen kitabeli bordürler de günümüze ulaşmıştır. Kitabe çözümleri Merhum Prof. Dr. Ali Yardım tarafından ayrıntılı olarak yapılmıştır¹. Ne yazık ki diğer parçalar mevcut değildir.

Minberin yerinden sökülmesi pek çok parçasının kaybolmasında önemli bir etken olabilir. Zaman içinde camiden sökülerek sonra yeniden yerine konulduğu konusunda bilgiler mevcuttur. Prof. Dr. Ali Yardım'ın, Hüseyin Hüsameddin Efendi'den aktardığı bilgi şöyledir: "Bu câmi-i şerîfin yapıldığı zamanda, câmi olarak yapıldığı vakfiyesinden anlaşılmakta iken, Sultan II. Bâyezid Hân Hazretlerinin yaptırdığı câmi tamamlandığında, bütün cemâatin bir câmide toplanması maksadıyla, Yukarı Pazar kısmındaki bütün câmilerden minberlerin kaldırıldığı esnâda, bu câmiden dahi kaldırılmış idi. Daha sonraları, Câmi-i Sultânîde cemâatin çok kalabalık olması, diğer câmilerdeki minberlerin yerlerine konmasını îcâb eylediğinden 1146 (1733)'da, bu câmi-i şerîfe de minber konmuş ve Hâfız Hüseyin Efendi, hatîb tâyin olunmuştur².

Burmalı Minare Camii minberinden geriye çok az parça kalmış olsa da (1. Resim); bu parçalar bizi Selçuklu döneminin en önemli mimari eserlerinden Divriği Ulu Camii'nin minberine (2. Resim) götürmeye yetmektedir. Anadolu Selçuklu döneminin günümüze sağlam ulaşan başka minberleri olmakla beraber neden Divriği Ulu Camii'nin minberi diye düşünülebilir.

¹ Kitabe içerikleri için bakınız; Yardım, A., *Amasya Burmalı Minâre Câmii Kitâbeleri*, Ankara, 2004.

² Yardım, A., *Amasya*, s.29; Hüseyin Hüsameddin, *Amasya Târîhi*, Ankara, 1986, s. 94.

Bunun cevabı ayrıntılarda saklıdır. Her iki minberi karşılaştırdığımız zaman devrin diğer minberlerinde olmayan ortak paydalar açığa çıkmaktadır. Bunlar; minber bütününe çevreleyen kitabeli bordürler, minber girişinin ayrıntıları ve korkuluk panolarıdır. Amasya minberinin diğer parçaları günümüzde mevcut olmadığı için bütün olarak karşılaştırma imkânı bulamıyoruz. Ancak, mevcut olanlar sorunun çözümü için tatmin edici bilgiler sunmaktadır.

Amasya minberinden geriye kalan parçaların Divriği minberindeki karşılıklarının form özellikleri, süsleme programı ve yazılar bakımından kısaca karşılaştırmakta yarar vardır.

I. MİNBER FORMLARI VE SÜSLEME ÖZELLİKLERİ

Amasya minberinin girişinde (3. Resim) Bursa kemerli giriş açıklığının etrafı üç yönde rumili bir bordürle çevrelenmektedir. Özgün halinde girişin en dıştaki bordürü ile kemer köşelikleri arasında kalan parçalardan ikinci bir bordürün daha olduğu anlaşılmaktadır. Yan söveleri oluşturan bordürlerde iki ayrı rumili sap birbirinden bağımsız, sarmal olarak yüzeye işlenmiştir. Rumili saplardan biri "S" kıvrımları yaparak dikey eksende yüzeyi doldururken, başka bir rumili sapı alt üst katederek bir sağ bir sol yönlü kapalı form rumiye dönüşerek kompozisyona dahil olmaktadır. Kemer aynalığına bir simetri ekseninde yer alan kapalı form rumiye bağlanan rumili saplar yerleştirilmiştir. Eşik bordürü ile yan bordürlerin süsleme kompozisyonları birbirinden farklıdır. Eşikte kufiden gelişen geometrik bordür kullanılmıştır. Bu bölümde bir kapalı form rumi ve bir düğüm motifinin yatay eksende dönüşümlü olarak sıralanmasıyla oluşan düzenleme görülür. Bu tarz kompozisyonlarda rumiler ve düğümler yukarı doğru bakmaktadır. Muhtemelen minber parçalarının yeniden birleştirilmesi esnasında bu bordür eşişe ters yerleştirilmiş olmalıdır.

Minber girişinin Bursa kemerinin hemen üzerinde yer alan bordüre yatay eksenle yan yana sıralanan üç dilimli kemer motiflerinin içlerine ve yanlarda kalan boşluklara kapalı form rumiler yerleştirilmiştir. Kemerin iç yüzeyinde de iki iplik rumiden oluşan kompozisyon işlenmiştir (4. Resim).

Rumili bordürden sonra kitabe kuşağı gelmektedir. Zemin düz bir fon şeklinde işlendiği için harfler çok nettir. Günümüzde giriş tacı bulunmamaktadır. Anadolu Selçuklu Dönemi minberlerinde girişler çoğunlukla düz bordürle sonlanmaktadır. Örneğin Aksaray Ulu Camii, Ankara Alaeddin Camii, Kayseri Ulu Camii, Kayseri Lala Camii, Kayseri Huand Hatun Camii, Sivrihisar Ulu Camii, Malatya Ulu Camii, Ankara Arslanhane Camii ve Divriği Ulu Camii minberlerinin girişleri düz bordürle sonlanmaktadır. Girişinde tacı olan örnek sayısı azdır. Genel form itibarıyla Divriği Ulu Ca-

mii minberiyle ortak paydaları çok olan Amasya Burmalı Minare Camii minberinin de giriş tacının düz olması kuvvetle muhtemeldir.

Günümüzde giriş açıklığında olması gereken kapı kanatları bulunmamaktadır.

Divriği minberinde girişin (5. Resim) etrafını dört yönde bitkisel motiflerle süslenmiş bordür çevreler. Diğerlerinden daha geniş tutulmuş olan zemin bordürü süsleme yönünden de farklı bir kompozisyon içerir. Zemin bordüründe; bordür kenarlarından başlayan şeritler belli mesafelerde kare alan oluşturacak şekilde dikey ekseninde birbirini alt üst kat ederek oyma tekniğinde kıvrım dallı rumilerle süslenmiştir.

şeritler bordürün alt kenarında geçme yaparak kalp şeklini alır ve kare alanın merkezinde kapalı form tepelik rumi ile sonlanırlar. Diğer bordürler birbiriyle aynı düzenlenmiştir. Bu bordürlerde birbiriyle aynı dört ayrı rumili dal görölmektedir. Sağ sol yönde ayrılan iki rumili sap bordürün orta eksenine doğru kıvrılarak dilimli bir kemer oluşturup ortada kapalı form rumiye bağlanmaktadır. Kapalı form ruminin taç yaprakları uzatılıp iki ayrı sapa dönüştürölerek rumi yapraklara bağlanıp tekrar sağ sol yönlü ayrılmaktadır. Bu birim kompozisyon ikili gruplar halinde bordür boyunca dikey ekseninde sıralanmaktadır.

Girişi çevreleyen dıştan içe ikinci bordür bursa kemeri oluşturarak üç yönde girişi çevreler. Kemer başlangıç hizasına kadar daha küçük işlenen iki ayrı rumili dal birbirini kat ederek kemer köşeliklerine kadar uzanırlar ve bir sap kemer köşeliğinde simetri eksenini oluşturan hilal şeklindeki agrafa bağlanırlar. Hilalin uçları yukarıda birleşiş tekrar ayrılarak yanlara uzanan birer rumi ile sonlanırlar. Köşelerde kalan boşlukları aşağıdan gelen diğer sapa bağlanan daha iri rumiler doldurur (6. Resim).

Üçüncü bordür içe doğru eğimlidir ve diğer bordürler gibi girişi üç yönde kuşatmaktadır. Bu bordür zemin oyma tekniğinde³ rumilerle süslenmiştir. Giriş açıklığını iki kanatlı kapı örtmektedir. Kapı kanatları giriş kemerine uygun olarak üstte oval şekilde düzenlenmiştir. Kapının etrafını dört yönde rumili bir bordür dolandırlar. Bordür boyunca kıvrılarak uzayan tek dal üzerinde yer alan rumiler bir sağa bir sola kıvrılarak yüzeyi doldururlar. Bu bordür zeminde daha geniş başlayarak kemer başlangıç hizasında daralmaktadır. Geniş alanda farklı, dar alanda farklı rumi kompozisyonu gö-

³ Türk ağaç işçiliği teknikleri hakkında bkz. Ögel, B., "Selçuklu Devri Anadolu Ağaç işçiliği Hakkında Notlar", *Yıllık Araştırmalar Dergisi*, Sayı:1, Ankara, 1957, s. 110-220; Ögel, S., "Anadolu Ağaç Oymacılığında Mail Kesim", *Sanat Tarihi Yıllığı*, Sayı:1, İstanbul, 1965, s. 110-117; Öney, G., "Anadolu'da Selçuklu ve Beylikler Devri Ahşap Teknikleri", *Sanat Tarihi Yıllığı*, Sayı:3, İstanbul, 1970, s. 135-149; Yücel, E., "Selçuklu Ağaç işçiliği", *Sanat Dünyamız*, Yıl:2, Sayı:4, İstanbul, 1975, s. 3-11; Ersoy, A., age., s.9-10; Yücel, E., "Türk Sanatında Ağaç işçiliği", *Antika*, Sayı:6, İstanbul, 1985, s. 9-13; Yücel, E., "Türk Sanatında Ağaç işçiliği", *Türk Dünyası Araştırmaları*, Sayı:88, 1993, s. 169-194; Aktemur, A., "Türk Ahşap işçiliği", *Türkler*, Cilt:6, Ankara, 2002, s. 99-105.

rülmektedir. Geniş alanda bordür yüzeyine zemin oyma tekniğinde birbirine eklenen küçük daireler şeklinde kıvrılan rumiler işlenmiştir.

Kapı kanatları altı adet kare panoya ayrılmıştır. Karenin kenarlarında birbirine aynalı yerleştirilen "M" şeklindeki şeritler kare alanların içinde sekizgen oluştururlar. Her bir sekizgenin içi dönüşümlü olarak tekrarlanan iki ayrı düzenlemeye sahip merkezi kompozisyonlu rumilerle süslenmiştir. Merkezi kompozisyonları oluşturan rumiler birim motif olarak girişi çevreleyen bordürlerde de görülmektedir. Altıgenlerin kesişme noktalarında oluşan geometrik parçaların içinde basit rumiler yer alır. Girişin üzerindeki iki bordür kitabelik olarak düzenlenmiştir ve her ikisinde de çift katlı zemin oyma tekniği uygulanmıştır. Alttaki kitabelik daha geniş tutulmuştur ve etrafını birbirini kat eden iki rumili daldan oluşan bordür çevreler. Yazı kuşağının altında yer alan kıvrım dallı rumiler diğer kitabeliktekilerden daha iri işlenmiş ve yaprakları yivlenmiştir. Diğer kitabelikte yer alan rumiler daha küçükçe sarmal olarak işlenmiştir. Her iki kitabelikte de yazılar yüzeyden taşacak şekilde işlenmiştir. Giriş tacı bulunmamaktadır.

Amasya minberinde ikişer gergilikle üç panoya ayrılan korkuluk panosunun sadece köşk yönündeki parçası özgündür. Etrafı inci dizili bir bordürle çevrili panoda birbirine yatay, dikey ve çapraz eksende bağlanan altıgenlerle kafes oluşturulmuştur. Her bir altıgenin yüzeyine zemin oyma tekniğinde rumiler işlenmiştir (7. Resim).

Divriği minberinde kafes işçiliği ile yapılan korkuluk bölümünde de birbirine bağlanan altıgenler yüzeyi doldurmaktadır. Birim motif pano yüzeyine yanlarda yarım ortada tüm olacak şekilde yerleştirilmiştir. Her bir altıgenin yüzeyine zemin oyma tekniğinde rumiler işlenmiştir. Korkuluk panosu aralarına yerleştirilen kitabeli gergiliklerle üç panoya ayrılmıştır. Panoların etrafı aynalık ve kapı sövesiyle ortak olmak üzere kitabeli bordürlerle çevrelenmiştir (8. Resim).

II. MİNBERLERDE YER ALAN YAZILARIN İÇERİKLERİ:

A- Divriği Ulu Camii Minberin Giriş Cephesindeki Yazılar⁴:

I- Minber girişinin aynalığında Selçuk sülüsü ile yazılmış iki kitabe yer almaktadır. Üstteki kitabelikte harflerin üzerinde sıralandığı bitkisel fon daha yüzeysel işlenmiştir ve harfler zeminden dışa taşar. Alttaki kitabelikte ise rumiler daha belirgin ve çok daha iri işlenmiştir.

Kitabeler Cin Suresi 72. Ayeti içerir.

قال الله سبحانه وتعالى وكلامه صدق	-1
-----------------------------------	----

⁴ Divriği Ulu Camii minberinin kitabe çözümlerini yapan Yrd. Doç. Dr. Abdulkadir Palabıyık'a -Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Hadis Anabilim dalı öğretim üyesi- teşekkür ediyorum.

وان المساجد لله فلا تدعوا مع الله احداً	-2
---	----

Türkçesi: " Yüksek ve noksansız olan Allah söyledi, onun sözü doğrudur, mescitler Allah'ındır. Allah ile beraber diğer birine dua etmeyin⁵."

II.- Minber kapısının sağ ve sol kanatlarının üstünde iki satır kitabe bulunur.

الملك له الواحد القهار	-1
العظمة لله الاحد الستار	-2

Türkçesi: "Mülk bir ve kahhar olan Allah içindir, azâmet, yücelik, ululuk ve mahlûkatın kusurlarını örtücü afvedici ve bir olan Allah'a mahsus-tur⁶."

III.- Minber kapısının sağ sövesinde yukardan aşağıya doğru iki hadis-i şerif yazılmıştır.

قال النبي صلى الله عليه وسلم الصلوة قربان كل تقى	-1
وقال عليه السلم الامام ضامن والمؤمن مؤتمن	-2

Türkçesi: 1-" Hazreti peygamber söyledi: Namaz bütün müttakileri Al-laha yaklaştırır yahut muttakileri Allaha yaklaştıran namazdır⁷.

2- Hazreti Muhammed söyledi: İmam, Mes'ul, ödeyici, müezzinde - bil-hassa ezanı vaktinde okuması bakımından- emniyetli, mutemet adamdır⁸."

IV- Minber kapısının sol sövesinin üzerinde şu hadis yer almaktadır:

قال النبي عليه السلم الجمعة حج المساكين

Türkçesi: " Hazreti Muhammed söyledi: Cuma miskinlerin ferahlığı, sadlığı, haccıdır.⁹"

⁵ Oral, Z., "Anadolu'da Sanat Değeri Olan Aşşap Minberler, Kitabeleri ve Tarihçeleri", *Vakıflar Dergisi*, Sayı:5, Ankara, 1962, s. 43.

⁶ Oral, Z., *age.*, s. 43.

⁷ Oral, Z., *agm.*, s. 43; Yardım, A., *Şihâb'ül-Ahbâr Tercümesi*, İstanbul, 2007, s. 76 .

⁸ Oral, Z., *agm.*, s. 43; Yardım, A., *Şihâb'ül*,s. 71

⁹ Yardım, A., *Şihâb'ül*,s. 45.

B- Divriği Ulu Camii Minberinin Sağ Tarafındaki yazılar:

I- Minberin batı yönünde geçit bölümünün ve köşk yan panonun etrafı kitabeli bordürlerle çevrelenmiştir. Duvar yönünde aşağıdan yukarıya doğru Bakara Suresi Ayet 125-128 yer almaktadır.

و قال سبحانه تبارك وتعالى اذجعلنا البيت مثابة للناس وامنا واتخذوا من مقام ابراهيم مصلى وعهدنا الى ابراهيم واسماعيل ان طهرا بيئتي للطائفين والعاكفين والركع السجود* وانقال ابراهيم رب اجعل هذا بلداً آمناً وارزق اهله من الثمرات من امن منهم بالله واليوم الآخر قال ومن كفر فامتعه قليلاً ثم اضطره الى عذاب النار وبئس المصير* واذ يرفع ابراهيم القواعد من البيت واسماعيل *ربنا تقبل منا انك انت السميع العليم ربنا واجعلنا مسلمين لك ومن ذريتنا امة مسلمة لك وارنا مناسكنا وتب علينا انك انت التواب الرحيم	-1
--	----

Türkçe Meali: Hani, biz Kâbe'yi insanlara toplantı ve güven yeri kılmıştık. Siz de Makam-ı İbrahim'den kendinize bir namaz yeri edinin. İbrahim ve İsmail'e şöyle emretmiştik: "Tavaf edenler, kendini ibadete verenler, rükû ve secde edenler için evimi (Kâbe'yi) tertemiz tutun."

Hani İbrahim, "Rabbim! Bu şehri güvenli bir şehir kıl. Halkından Allah'a ve ahiret gününe iman edenleri her türlü ürünle rızıklandır" demişti. Allah da, "İnkâr edeni bile az bir süre, (bu geçici kısa hayatta) rızıklandırır; sonra onu cehennem azabına girmek zorunda bırakırım. Ne kötü varılacak yerdir orası!" demişti.

Hani İbrahim, İsmail ile birlikte evin (Kâbe'nin) temellerini yükseltiyor, "Ey Rabbimiz! Bizden kabul buyur! Şüphesiz sen hakkıyla işitensin, hakkıyla bilensin" diyorlardı.

"Rabbimiz! Bizi sana teslim olmuş kimseler kıl. Soyumuzdan da sana teslim olmuş bir ümmet kıl. Bize ibadet yerlerini ve ilkelerini göster. Tövbemizi kabul et. Çünkü sen, tövbeleri çok kabul edensin, çok merhametli olansın."

II- Geçit ve köşk yan panoyu çevreleyen yatay bordürlerden üstteki ilk bordür üzerinde yan bordürdeki ayetin devamı vardır. İkinci bordürde ise hadis- i şerif yazılıdır:

قال رسول الله صلوات الله عليه من امن امن	-2
--	----

Türkçesi: " Dua ve niyaz üzerine olsun, Allahın Resulu Hazret- i Muhammed söyledi. Emin olan yahut iman eden emniyette olur¹⁰."

Üçüncü bordürde şu hadis-i şerif vardır:

قال النبي عليه الصلوة والسلام من تعلم القرآن وعلم الناس كنت له دليلاً الى الجنة وشقيعاً	-2a
---	-----

Türkçesi: Salât selâm üzerine olsun - Hazret-i Muhammed- söyledi: Her kim Kurân'ı öğrenir ve insanlara öğretirse ben onun cennete delili ve şefii olurum¹¹."

III- Minberin aynalığını çevreleyen dik kenardaki bordürde aşağıdan yukarıya doğru şu hadis-i şerif devam eder:

عن انس ابن مالك عن النبي صلى الله عليه وسلم انه قال يتبع يجرى للعبد اجرهم وهو معه في قبره بعد موته من علم علماً او كرهه او خفر بر او غرس نخلاً او نبى مسجداً او ورث مصحفاً او ترك ولداً استغفراً صدق رسول الله	-3
--	----

Türkçesi: " Malik oğlu Enes Peygamberimiz efendimizden rivayet ediyor: Hazreti Peygamber buyurmuştur ki insan öldükten sonra kabrinde iken onu işlemiş gibi sevabı yazılacak işler şunlardır:

İlim öğretene, su getirene, kuyu kazana, meyve ağacı diken, mescit bina eden, Mushaf bırakan ve bir de anası, babası için mağfiret dileyen evlat yetiştiren kimsenin sevabı kesilmez. Öldükten sonra da devam eder¹²."

IV- Minber korkuluğunun alt bordüründe ise şu hadis vardır:

قال النبي صلى الله عليه وسلم اذا دخلتم رياض الجنة فار تعوها قيل يارسول الله وما رياض الجنة قال المسجد قيل وما الرتع فيها قال ان تقول سبحان الله والحمد لله ولا اله الا الله والله اكبر ولا حول ولا قوة الا بالله العلي العظيم	-4
---	----

¹⁰ Oral, Z., *agm.*, s. 44.

¹¹ Oral, Z., *agm.*, s. 44.

¹² Oral, Z., *agm.*, s. 44.

Türkçesi: “ Dua ve niyaz üzerine olsun. Hazreti Muhammed söyledi. Cennet bahçesine girdiğiniz zaman orada irtia, yiyip içiniz, eshab-ı kiram cennet bahçesi neresidir ya Rasül Allah dediler. Mescitlerdir, buyurdu. On- da yapılacak iş, yenilecek şey nedir? Dediler: Allah’ı tesbih ederim. Övmek ve övünmek ona mahsustur. Tapılacak yoktur, ancak bir Allah vardır ve kudret sahibi de yoktur. Ancak o yüce Tanrı vardır.” demektir dedi¹³.

V- Korkuluğun üst kenarında yukarıdan aşağıya doğru şu iki hadis-i şerif yazılmıştır:

قال النبي صلى الله عليه وسلم من بنى لله مسجداً ولو مثل فمحص قطة بنى الله له بيتاً في الجنة وقوله صلى الله عليه وسلم من كان في محله مسجداً فيكسبه وينوره بنور المساج ويبسط فيه البوارى او غيرها جزاؤه يوم القيمة الجنة والعقربى	-5
--	----

Türkçeleri: “ Hazreti Muhammed söyledi: Her kim Allah için kartal yuvası kadar da olsa bir mescit yaparsa Allah da onun için, cennette bir ev yapar¹⁴.”

Diğerinin Türkçesi: Hazreti Peygamber söyledi: Bir kimse mahallesindeki mescidi kandille ıştırır, hasır döşer ve başka suretle donatırsa onun mükâfatı kıyamet gününde Cennet ve emsal olmayan nimetlerdir¹⁵.”

VI- Sağ tarafta korkuluğu üç panoya ayıran gergilikler üzerinde şu hadis-i şerif yer alır:

قال النبي عليه السلام علم الايمان الصلوة	-6
---	----

Türkçesi: “Hazreti Peygamber söyledi: İmamın alameti namazdır¹⁶.”

VII- Minberin aynalığının alt bordüründe başlayıp aynalık altının zemin bordüründe devam eden iki satır halinde şu hadisler bulunur:

قال النبي صلوات الرحمن عليه من طلب العلم تكفل الله برزقه وقوله عليه السلام من يرد الله به حيراً يقفه في الدين والهمة رشده وقال عليه المسلم لكل شي عماد و عماد هذا الدين الفقه وقال	-7
---	----

¹³ Oral, Z., *agm.*, s. 45.

¹⁴ Yardım, A., *Şihâb'ül*, s. 114 .

¹⁵ Oral, Z., *agm.*, s. 45.

¹⁶ Yardım, A., *Şihâb'ül*, s. 59.

عليه السلام العلماء امناء الله على خلقه عليه السلوة والسلام علم لا ينغ ككنز لا ينفق منه	
--	--

Türkçesi: “ Hazret-i Peygamber söyledi: Her kim ilim talep ederse Allah onun rızkını kefaleti altına alır, tekeffül eder. Allah bir kimseye hayır, iyilik irade ederse onu dinde fakih yapar. Yani din bilgilerinin âlimi olur. Basiret sahibi olur, az sözden çok mana çıkarır. Azim ve gayreti onu doğru yola getirir¹⁷.”

“Selâm üzerine olsun. Hazret-i Muhammed söyledi: Her şey için bir direk vardır. Dinin direği de fıkıh ilmidir. Ve yine Hazret-i Muhammed söyledi: Ulema halkın üzerinde Allah’ın eminleridir. Diğer bir ifade ile bilginler Allahın halk üzerinde emniyet ettiği insanlardır. Selam üzerine olsun Hazreti Muhammed söyledi: Faydasız ilim kendisinden faydalanılamayan hazinedir¹⁸.”

VIII. Bu iki satır ortasında bir kuşak üzerinde yukarıdan aşağıya doğru yazılmış usta kitabesi vardır.

اللهم اغفر لكتابه محمد	-8
------------------------	----

Türkçesi: “ Ey Allah’ım, kâtibi yani bu minberdeki yazıları yazan hattat Mehmed’i esirge¹⁹.”

C. Divriği Ulu Camii Minberinin Sol Tarafındaki Yazılar:

I- Minber girişinin sol sövesinde aşağıdan yukarı doğru şu hadis-i şerifler yazılmaya başlanmış korkuluğun üst bordürüne dönerek devam etmiştir:

روى عن ابن عباس عن النبي صلى الله عليه وسلم انه قال من بنى لله تعالى بيتاً يعبد الله تعالى فيه من مال حلال بنى الله تعالى له بيتاً في الجنة من درٍ ويقوت وان ابي هريرة عن رسول الله صلى الله عليه وسلم انه قال من بنى مسجداً اعطاه الله تعالى بكل ذراع الف حسنة	-1
--	----

Türkçesi: “ İbn-i Abbas’tan rivayet olundu: Selam ve dua üzerine olsun. Hazreti Peygamber buyurmuştur ki Her kim Yüce Allaha ibadet için helal malından bir ev (mescit) yaparsa Cenab-ı Hak da onun için cennette inci ve yakuttan bir ev yapar.

¹⁷ Oral, Z., *agm.*, s. 45; İbn-i Melek, *Şerh i Meşânk-ı Şerif*, Cilt:1, s. 81.

¹⁸ Yardım, A., *Şihâb’ül*, s. 50, 65, 76, 95, 102.

¹⁹ Oral, Z., *agm.*, s. 46.

Ebu Hüreyre'den rivayet edildi: Selam ve dua üzerine olsun. Resul (S.A.) buyurmuştur ki her kim bir mescit yaparsa Yüce Allah her bir zirama milyon hasene (sevap) ihsan buyurur²⁰."

II- Minberin mihrap yönünde aynalığının dik kenarındaki bordürde yukarıdan aşağıya doğru şu hadisler vardır

<p>عن رسول الله صلى الله عليه وسلم عن جبريل عليه السلام عن الله عز وجل ان خير البقاع المساجد وان من نبي لله تعالى مسجداً نبى الله تعالى بيتاً فى الجنة من لؤلؤة وقال عليه السلام بشر المشايين الى المسجد فى ظلم الليالى بالنور تام يوم القيمة</p>	-2
---	----

Türkçesi: "Hazreti Muhammed (S.A.), selam üzerine olsun. Hazreti Cibril'den o da Aziz ve Celil olan Hazreti Allah'tan (naklen söyledi) muhakkak yerlerin hayırlısı Mescitlerdir²¹. Her kim Allah için bir mescit yaparsa Allah-u Teâlâ da onun için Cennette inciden bir ev yapar."

Buradaki diğer hadisin Türkçesi: " Gece karanlığında yürüyerek Mescide gidenleri kıyamet gününde tam bir nur ile müjdele²²." demektir.

III- Minber aynalığının alt bordüründe yer alan hadis-i şerif:

<p>قال صلى الله عليه وسلم من كلم فى المساجد كلام الدنيا احبط الله عمله أربعين سنة صدق الله وصدق رسول الله</p>	-3
---	----

Türkçesi: " Her kim mescitlerde dünya keliminden bir söz söylese Allah onun kırk senelik amelini mahveder. Allah ve Resülü doğru söyledi²³."

IV Minberin aynalık altının en alt bordüründe şu hadisler yazılıdır:

<p>قال النبى صلى الله عليه وسلم وسلم الصلوات عماد الدين فمن اقامها فقد اقام الدين ومن تركها فقد هدم الدين و قال عليه وسلم الصلوات نور المؤمن</p>	-4
--	----

Türkçesi: Selam ve dua üzerine olsun. Hazreti Muhammed söyledi: Namaz dinin direğidir. Her kim namaz kılsa dinini ihya etmiş, her kim

²⁰ Oral, Z., *agm.*, s. 46.

²¹ Hakim en-Nisâbü'rî, *el-Müstedrek*, no:2108.

²² Beyhaki, *es-Sünenü'l-Kübra*, III,63, Oral, Z., *agm.*, s. 46.

²³ ; من تكلم بكلام الدنيا فى المسجد أحبط الله عمله وفى رواية أعماله أربعين سنة ; Hadis, kaynaklarda şu şekildedir ve aynı anlama gelir; Aclûnî, *Keşfü'l-Hafa*, II, 215, No: 2438, Beyrut 1997.

namazı terk ederse dinini yıkılmış olur²⁴ ve Peygamber (S.A.) söyledi: Namaz müminlerin nurudur²⁵.”

V- Geçit bölümünün en alt bordüründe ise şu hadis-i şerif vardır:

قال النبي صلى الله عليه وسلم المسجد بيت كل تقى	-5
--	----

Türkçesi: “ Hazreti Nebi (S.A.) söyledi: Mescid cümle müttakilerin evidir²⁶.”

VI- Minberin korkuluk gergiliklerinde şu hadis-i şerif yazılıdır:

قال النبي صلى الله عليه لكل شيء تحببت تحببت المسجد ركعتان	-6
--	----

Türkçesi: “ Her şey için bir selam vardır. Mescidin selâmı (mescide verilecek selam) da iki rik’at selamdır²⁷. (namazdır)”

VII- Minberin geçit bölümünü çevreleyen bordürlere aynalık yönündeki aşağıdan yukarıya doğru, yukarıda yatay olarak sonra yukarıdan aşağıya doğru devam etmektedir. Bu bordürlerde Tevbe Suresi 18 -22. ayetler yer alır.

قال الله تعالى انما يعمر مساجد الله من امن بالله واليوم الآخر واقام الصلوة واتى الزكوة ولم يحش الا الله فعسى اولئك ان يكونوا من المهتدين* اجعلتم سقاية الحاج و عمرة المسجد الحرام لمن امن بالله وليوم الآخر و جاهد في سبيل الله لا يستون عند الله والله لا يهد القوم الظالمين* الذين امنوا و هاجروا و جاهدوا في سبيل الله باموالهم وانفسهم اعظم درجة عند الله و اولئك هم الفائزون - يبشرهم ربهم برحمة منه و رضوان و جنات لهم فيها نعيم مقيم* خالدين ابداً ان الله عنده اجر عظيم*	-7
--	----

Türkçe Meali: Allah’ın mescitlerini, ancak Allah’a ve ahiret gününe inanan, namazı dosdoğru kılan, zekâtı veren ve Allah’tan başkasından korkmayan kimseler imar eder. İşte onların doğru yolu bulanlardan olmaları umulur.

²⁴ Acilûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, II, 27-28, No: 1619, Beyrut 1997.

²⁵ Yardım, A., *Şihâb'ül*, s. 55.

²⁶ Acilûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, II, 184, No: 2293, Beyrut 1997.

²⁷ Hakim en-Nisâbüri, *el-Müstedrek*, No: 441.

Siz hacılara su dağıtmayı ve Mescid-i Haram'ın bakım ve onarımını, Allah'a ve âhiret gününe iman edip Allah yolunda cihad eden kimse(lerin amelleri) gibi mi tuttunuz? Bunlar Allah katında eşit olmazlar. Allah, zâlim topluluğu doğru yola erdirmez.

İman edip hicret eden ve Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla cihad eden kimselerin mertebeleri, Allah katında daha üstündür. İşte onlar, başarıya erenlerin ta kendileridir. Rableri onlara, kendi katından bir rahmet, bir hoşnutluk ve kendilerine içinde tükenmez nimetler bulunan cennetler müjdelmektedir. Onlar orada ebedî kalacaklardır. Şüphesiz, Allah katında büyük bir mükâfat vardır.

VIII- Minber korkuluğunun alt bordüründe şu kitabe vardır:

<p>امر ينصب هذا المنبر المبارك لوجه الله تعالى الملك العالم العادل حسام الدنيا والدين احمد شاه بن سليمان شاه بن شاهنشاه لصير امر المؤمنين خلد الله ملكه في تاريخ سنه و ثلثين وستماية</p>	-8
--	----

Türkçesi: “ Allah rızası için bu mübarek minberin dikilmesini, yerine konulmasını, adaletli bilgin padişah, din ve dünyanın keskin kılıcı Mü'minlerin beyi (Abbasi Halifesi)'nin yardımcısı Şahinşah oğlu Süleyman Şah oğlu Ahmed Şah – Allah memleketini ebedi kılsın – 638 tarihinde emretti²⁸.”

IX- Minberin sol yan aynalıği ortasında yıldız biçimli bir madalyon içinde usta kitabesi vardır:

<p>عمل احمد بن ابراهيم التفليسي</p>	-9
---	----

Türkçesi: “Tiflisli İbrahim oğlu Ahmed yaptı²⁹.”

C. Amasya Minber Girişinin Aynalığında Yer Alan Yazılar

<p>خالدین فادخلوها طيبتم عليكم سلام : ننتها حز لهم قال و أبوابها فتحت و ها و (إنجا)</p>

Türkçesi: “Rablerine karşı gelmekten sakınanlar, bölük bölük cennete götürülürler. Oraya varıp da kapıları açıldığında, cennet bekçileri onlara: “Selâm size (selâmün aleyküm), hoş geldiniz! Ebediyen kalmak üzere buraya girin!” derler” . Burada Zümer Suresi 73. Ayet yer almaktadır.

²⁸ Oral, Z., *agm.*, s. 47.

²⁹ Oral, Z., *agm.*, s. 47.

B. Amasya Burmalı Minare Camii Minberi Sağ Taraf Yazıları:

I. Kitabe başlangıcı minberin geçit bölümünün etrafını çevreleyen güney (duvar yönü) bordürüdür. Aşağıdan yukarıya doğru Besmele ile başlayan şu hadisi şerif yer alır. Basmelenin son bölümü kırkıktır.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ. قَالَ النَّبِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ: إِذَا صَعِدَ الْخَطِيبُ الْمِنْبَرَ فَلَا يَنْتَكِمُنْ أَحَدُكُمْ وَ مَنْ تَكَلَّمَ فَقَدْ لَغِيَ وَمَنْ لَغِيَ فَلَا جَمْعَةَ لَهُ* انصتوا رحمكم الله ورضى عنكم	-1
---	----

Türkçesi: Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla. Peygamber aleyhisselâm şöyle buyurmuştur: “Hatip minbere çıktığında hiçbiriniz konuşmasın. Kim konuşursa, boş söz söylemiş olur; boş konuşanın da Cuması kabul olmaz. Susup can kulağıyla (hutbeyi) dinleyin ki, Allah size acısın ve sizden râzı olsun!³⁰”.

II. Minber köşkünün yan panosunun üst bordüründe yer alan hadis;

و قال عليه السَّلَامُ : اصلاة عماد الدين	-2
--	----

2-Ve yine Peygamber aleyhisselâm buyurmuştur:“ Namaz, dînin direğidir³¹”.

III. Hadisin devamında, geçit bölümünü çevreleyen kuzey yönündeki bordürde aşağıdaki hadisler yer alır.

من أقامها فقد أقام الدين و من تر كها فقد هدم الدين* و قال عليه السَّلَامُ: أول ما يحاسب به العبد صلواته فان صلحت فقد أنجح و أفلح و إنا أساء فقد خلب و خسر* وقال (* عليه السَّلَامُ : المتحابون في الله على منابر من نور (يعطيهم النبيون و الشهداء	-3
---	----

3- Kim onu doğrultursa dînini doğrultmuş olur; kim de onu terk ederse, dîninin direğini yıkmış olur.

Ve yine Peygamber aleyhisselâm buyurmuştur: “Kulun ilk hesaba çekileceği husus namazdır³². Eğer o iyi ise, başarılı olmuş ve kurtuluşa ermiştir; şayet kötü ise başarısız olmuş ve hüsrana uğramıştır”.

Ve aynı şekilde Peygamber aleyhisselâm buyurmuştur: “Allah uğruna sevişenler, nurdan minberler üzerindedirler ki, onlara peygamberler ve şehîdler gıpta ederler”.

³⁰ Yardım, A., *Amasya*, s. 50.

³¹ Yardım, A., *Amasya*, s. 51.

³² Yardım, A., *Şihâb'ül*, s. 67.

IV. Köşk yan panosunun alt bordüründe yukarıdaki namazla ilgili hadislerle bağlantılı olarak Bakara suresi 238. Ayet yer almaktadır.

حافظوا على الصلوات و الصلاة الوسطى	-4
------------------------------------	----

4- “ Namazlara, hele orta namaza (salât-ı vustâ) devam edin”.

V. Geçit bölümünün alt bordüründe aşağıdaki söz yer alır. Metin olarak hadis kitaplarında geçmese de anlamca kabul görmektedir ve pek çok eserde karşımıza çıkmaktadır.

الدنيا ساعة فاجعلها طاعة	-5
--------------------------	----

5- “Dünya, bir anlık zamandır; onu da tâatle geçiř³³”.

VI. Aynalıĝın dik kenarında yer alan bordürde yer alan hadisi şerif, korkuluĝun üst bordüründe devam etmektedir.

عن ابن عباس رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : (أكثروا ذكر هادم اللذات فإنكم إن زكرتموه في ضيق وسعه عليكم فرضيتم به وأجرتم وإن زكرتموه في غنى بغضه إليكم فحنتم به وأنتم إن المنايا قاطعات الأمل والليالي مذنبيات الأجل وإن المؤمن بين يومين يوم قد مضى	-6
أحصي فيه عمله فحنتم عليه و يوم قد بقي لا يدري لعله لا يصل إليه إن العبد عند خروج نفسه و حلول رسمه يرى جزاء ما أسلف و قلة غناء ما خلف لعله من باطل جمعه أو من حق منعه* و عنه عليه السلام: من كان آخر كلامه لا إله إلا الله دخل الجنة	-7

6, 7- İbn Abbâs (r.a) rivâyet ettiğine göre Resûlullah (s.a.s) Efendimiz şöyle buyurmuştur: “Aĝız tadı kaçıran ölümü, hiç hatırdan çıkarmayınız³⁴. Eğer siz onu darlıkta hatırlarsanız, Allah sizi bolluğa ulaştırır ve böylece sizden râzı olur ve size ecir ve sevâp verir. Eğer bollukta hatırlarsanız, sizin nazarınızda o sevimsizleşir; böylece cömertleşip harcama yoluna gidersiniz; neticede sevâp kazanmış olursunuz. Ölüm, ümidleri koparır; gecelerde ecelleri yaklaştırır. Mü’min, iki gün arasındadır: Biri geçmiş olan gündür ki, o, işlediği amelinin sayımı yapılıp üzerinin mühürlendiği gündür. Diğer de, gelecek olan gündür ki, ona yetişip yetişemeyeceğini bilememektedir. Kul, nefesinin çıktığı ve kabre konduğu sırada, ömür boyu yaptığı iyiliklerin mükâfatını ve geride bıraktığı servetinin azlığını görür. Mümkündür ki onu, ya bâtil bir yolla toplamıştır, ya da birinin hakkını yiyerek edinmiştir”.

³³ Yardım, A., *Amasya*, s. 58.

³⁴ Yardım, A., *Şihâb’ül*, s. 143.

Ve yine, Peygamber aleyhisselâm'dan rivâyet edilmiştir: “Son kelâmı “Lâ ilâhe illallah” (Allah’dan başka ilah yoktur) olan kimse cennete girer”.

VIII. Korkuluğun alt bordüründe yer alan hadis;

8-	عن ابن عمر قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: لا يكمل العبد / (أ٨) الإيمان بالله حتى / يكون فيه خمس خصال التوكل على الله و التقويض إلى الله و التسليم / (ب٨) لأمر الله و الرضاء / بقضاء الله و الصبر على بلاء الله فإن من أحب الله و / أبغض الله و اعطا الله
----	--

8- İbn Ömer’den rivâyet edildiğine göre Resûlullah (s.a.s) Efendimiz şöyle buyurmuştur: “Kendisinde şu beş haslet oluşuncaya kadar, kul’un Allah’a î mânı kemâle ermez: Allah’a tevekkül etmek, işini Allah’a havâle etmek, Allah’ın emrine teslîm olmak, Allah’ın kazâsına rıza göstermek ve Allah’ın imtihanına sabretmek. Nitekim, kim Allah için sever, Allah için buğuz eder, Allah için verir ve Allah için men’ ederse, î mânını kemâle erdirmiş olur”.

IX-X-XI. Aynalığın alt bordüründen başlayan hadisi şerif, aynalık altı bordüründen devam ederek, girişin yan sövesinin alt bordüründe sonlanır. Ancak 10 ve 11 nolu bölümler yontulmuştur.

9-	عليه الله صلى الله رسول قال : قال هريرة أبي عن * الإيمان استكمل فقد الله ومنع في سلم و
10-	لسانه و يده من الناس يسلم حتى المسلمين من يكتب لا العبد إن الناس أيها : خطبته لا و . المتقين من يعد لا و بواذره جاره أو قعنّبوا جاره يأمن حتى المؤمنین درجة ينال) ألدج من و ألدج البيات خاف من إته الناس أيها . يأس به ما حذرأ به بأس لا ما يدع حتى عواقب فون تعر وإنما وصل المسير في
11-	نّية و عمله من خير المؤمن نّية إن الناس أيها . آجالكم) صحابيف طويت إذا أعمالكم * (عمله من شرّ الفاسق

9,10,11- Ebû Hüreyre’nin rivâyet ettiğine göre, Peygamberimiz (s.a.s) Efendimiz hutbesinde şöyle buyurmuştur: “ Ey insanlar! Bir kul, insanlar onun elinden ve dilinden güven duygusu içinde oluncaya kadar, Müslümanlar listesine yazılmaz! Ayrıca o, komşusu, şerrinden-veya “öfkesinden” buyurmuştur – emîn oluncaya kadar müminlerin derecesine ulaşamaz. Ve yine o, sakıncası olmayandan sakınıp, sakıncası olanı da bırakmadıkça, müttakilerden sayılmaz. Ey insanlar! Uyuyup kalmaktan korkan, gece yol alır; gece yol alan da menzile ulaşır. Sizler, ancak ecel defterinizin dürüldü-

ğünde amellerinizin sonuçlarına vâkıf olabilirsiniz. Ey insanlar! Mü'minin niyeti, amelinden daha iyidir; fâsıkın (veya münâfıkın) niyeti ise, amelinden daha kötüdür³⁵.

XII. Giriş yan sövesinin üst bordüründe de yine bir hadis yer almaktadır.

12-	الجنة أبواب من باب عمل أهل لكل : سلم و عليه الله صلى الله ل (رس قال) *العمل بذلك فيه يدعون
-----	---

12- Peygamber (s.a.s) Efendimiz şöyle buyurmuştur: “ Her amel ehlinin, cennet kapılarından bir kapısı vardır; orada onlar amelle çağrılırlar.

D. Amasya Burmalı Minare Camii Minberi Sol Taraf Yazıları

I. Girişin yan sövesinden başlayan hadisi şerif, korkuluğun üst bordüründen ve aynalığı çevreleyen dik kenardan devam ederek aynalığın hipotenüs kenarındaki bordürün yarısında tamamlanır.

-1	/ عن ابن عمر قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : رحم الله عبداً تكلم فغتم أو سكت فسلم وإن اللسان أملك شئاً للإنسان ألا وإن كلام العبد كله عليه لا له إلا ذكر الله تعالى أو أمر أو بمعروف أو نهياً عن منكر أو إصلاحاً بين الناس. فقال له معاذ بن جبل : يا رسول الله أنو أخذ بما
-2	نتكلم به ؟ قال : و هل يكذب الناس على مناخرهم في النار إلا حساباً أمنتهم من أراد السلامة فليحفظ ما جرى به لسانه و ليحرس ما انطوى عليه جنانه و ليحسن عمله و ليقتصر (أمله ثم لم تمض أيام حتى نزلت هذه الآية : لا خير في كثير من
-3	نجوهم إلا من أمر بصدقة أو معروف أو إصلاح بين الناس * عن أبي الدرداء قال : خطبنا رسول الله صلى الله عليه وسلم يوم الجمعة فقال : أيها الناس توبوا إلى الله قبل أن تموتوا و بادروا بالأعمال

1,2,3. İbn Ömer'in rivâyet ettiğine göre Resûlullah (s.a.s) Efendimiz şöyle buyurmuştur: “Konuşup da kazanan veya susup da selâmet bulan kula Allah merhametiyle muâmele etsin. Zira dil(lisan) insanı en çok tutması gerektiği şeydir³⁶. Dikkat edin; kulun sözlerinin hepsi aleyhinedir, lehine değildir. Sadece Yüce Allah'ı zikir veya mârufu emir, veya münkerden nehiy, yahut da insanların arasını ıslâh maksadıyla söylenenler hâriç³⁷. Bunun üzerine Muâz b. Cebel dedi ki: Yâ Resûlullah, konuştuğumuz her şeyden dolayı muâheze mi olunacağız? Buyurdular ki: “insanları burunları üzerine

³⁵ Yardım, A., Amasya, s. 73.

³⁶ Yardım, A., Şihâb'ül, s. 93.

³⁷ Yardım, A., Şihâb'ül, s. 86.

cehenneme düşüren şey, dillerinin söylediklerinden başka bir şey midir? Başı selâmette olmayı isteyen kimse, dilini maceradan korusun ve gönlünü bürüyen şeyi kontrol etsin, amelini güzelleştirsün, emelini kısaltsın. Sonra aradan birkaç gün geçmemişti ki, şu âyet nâzil oldu: “ Sadaka vermeyi veya iyilik yapmayı veyahut insanların arasını düzeltmeyi emreder tarzda konuşmak hâriç, onların gizli konuşmalarının(fısıldaşmalarının) çoğunda hayır yoktur”³⁸.

4- Ebû'd-Derdâ'dan nakledilmiştir: Resûlullah (s.a.s) Efendimiz bir Cuma günü bize hutbe okudu ve şöyle buyurdu: Ey insanlar! Ölmeden evvel rabbinize tövbe edin. Meşgul edilmeden önce³⁹.

V. Aynalığın alt bordüründe 4. Sıradaki hadisin devamı yer alır.

الصالحة قيل أن تشغلوا و صلوا الذي بينكم و بين ربكم تُسعدوا و أكثروا الصدقة (تُرزقوا و امروا بالمعروف تُصن (نوا وانها عن المنكر تُنصروا)	-5
--	----

5- Güzel amellere karşı elinizi çabuk tutun. Sizinle Rabbinizin arasında dostluk bağı bulunan kimseleri ziyâret ediniz ki, mutlu olasınız! Çok sadaka veriniz ki rızıklanasınız. İyiliği emredin ki, korunasınız kötülükten sakındırın ki, Allah'ın yardımına mazhar olasınız⁴⁰.

VI. Minberin aynalık altı bölümündeki yazılar sonradan kazanmıştır. Korkuluğun gergiliğinde yer alan bölüme dayanarak, kaynaklardan da hareketle bu bölüm Prof. Dr. Ali Yardım tarafından aşağıdaki şekilde tamamlanmıştır.

6,7- Ey insanlar! Sizin en uyanığınız, ölümü en çok hatırlayanınızdır. En ihtiyatlınz ise, ölüme en iyi hazırlık yapanınızdır. Uyanık olun! Aldatıcı dünyadan (dâr'ul-gurûr) sakınmak, ebedîlik diyârına (dâr'ul-hulûd) yönelmek, kabirde kalacağı süre (süknâ'l-kubûr) için azık hazırlamak ve tekrâr dirileceği gün (yevm'in-nüşûr) için hazırlanmak, akıllı olmanın alâmetlerindendir⁴¹.

*النشور ليوم	-7
--------------	----

VIII-XII: Geçit bölümünün kuzey yönündeki bordürden başlayarak, köşk yan panonun üst bordüründe, geçitin güney bordüründe ve geçitin alt

³⁸ Yardım, A., *Amasya*, s. 93-94.

³⁹ Yardım, A., *Şihâb'ül*, s. 152.

⁴⁰ Yardım, A., *Amasya*, s. 97.

⁴¹ Yardım, A., *Amasya*, s. 100.

bordürlerinde devam eden hadisler köşk yan panonun alt bordüründe sonlanır.

8-	و عليه الله صلى الله رسول خطيبنا : قال أنه عنه الله (رضي مالك ابن أنس عن) وحبب غيرن على فيها الحق كأن وكتب غيرنا على فيها الموت كأن الناس أيها : فقال سلم ناكل و أجدائهم / انبؤهم راجعون إلينا قليل عما سقر الأموات من نشيعهم الذين كأن و / كأننا تراثهم
9-	/ كل وأمننا واعظة كل نسينا بعدهم مخلدون
10-	من اكتسبه مالا أنفق لمن طوبى الناس عيوب عن عيبه شغله لمن طوبى جايحة ذلت لمن طوبى والمسكنة الذلة أهل خالط والحكمة والفقه أهل جالس و معصية غير / لمن طوبى شره الناس عن عزل و سريرته طابت و خليفته حسنت و نفسه
11-	(yontulmuş) السنة وسعته وقوله من الفضل وأمسك ماله من الفضل أنفق
12-	عليه الله صلوات*البدعة تستهرو ولم

8,9,10,11,12- Enes b. Mâlik (r.a)' in şöyle dediği rivâyet edilmiştir: Resûlullah (s.a.s) Efendimiz bize bir hutbe îrâd ederek şöyle buyurdu: “ Ey insanlar! Sanki ölüm bu dünyâda bizden başkalarına yazılmıştır! Sanki hak, orada bizden gayrilerine vâcib olmuştur! Sanki bizim teşyî ettiğimiz (uğurladığımız) ölümler, bir müddet sonra, tekrar bize dönecek olan misâfirlerdir! Onları kabirlerine indirdikten sonra sanki hiç ölmeyecekmişçesine mîraslarını yeriz. Öğüt veren her şeyi unutmuş, tehlike arzeden her şeye güven beslemiş bulunuyoruz! Başkalarının aybını bırakıp kendi aybıyla meşgul olan; helâlinden kazandığı malı hayır yolunda harcayan; ilim ve hikmet ehliyle düşüp kalkan; alçak karakterli ve günahkâr tabiatlı (ehl’ez-zilleti ve’l-meskene) kimselerden uzak duranlara ne mutlu! Ve yine, nefsi kibirden arınan, huyu güzelleşen, iç dünyâsı hoş olan, insanların şerrinden uzak duran kimseye ne mutlu! Ve ne mutlu o kimseye ki, malının fazlasından infâk eder, sözünün fazlasını tutar, sünnetle yetinir ve bid’at peşine takılmaz. Allah’ın rahmeti onlar üzerine olsun⁴².

XIII. Minberin köşk yan panosunun alt bordüründe yer alan hadisi şerif;

13-	*حاججة الشرّ و عادة الخير : وعنه
-----	----------------------------------

13- Ve yine O’ndan (Peygamber Efendimiz’den) : “ Hayır, alışılmış bir davranıştır; şer ise, usandırıcıdır ”.

XIV. Girişin yan sövesinin üst bölümünde ise aşağıdaki hadisi şerif yer alır.

⁴² Bu bölüm yontulmuştur ancak Prof. Dr. Ali Yardım tarafından metin içeriği tamamlanmıştır; Yardım, A., Amasya, s. 109.

14- Peygamber aleyhisselâm buyurmuştur: “ Uyuyup kalmaktan korkan kimse gece (erken) yol alır; gece yol alan da menziline ulaşır⁴³ ”.

DEĞERLENDİRME ve SONUÇ

Minber formu açısından baktığımızda; her iki minberde de girişlerin bursa kemerli olduğu görülmektedir. Minber elemanlarının etrafı tamamen kitabeli bordürlerle çevrelenmektedir. Kitabelerin kesintiye uğradığı yerler de aynıdır. Örneğin her iki minberde de girişin yan sövesindeki kitabeli bordürde yazılar yukarıdan aşağıya doğrudur ve korkuluğu çevreleyen kitabeli bordürle kesintiye uğramaktadır. Bu sebeplerden dolayı dönem içindeki diğer minberlerden farklılaşmaktadırlar. Amasya Minberinin kapı kanatları mevcut olmadığı için ne yazık ki karşılaştırma imkânımız bulunmamaktadır.

Süsleme düzeni ve kullanılan motiflerde de aynı üslubu yakalamak mümkündür. Minberlerin girişini çevreleyen bordürlerde yer alan rumi kompozisyonlar birbirine yakın özellikler sergiler. Her iki minberde de Bursa kemerini oluşturan bordür yüzeyine işlenen rumi kompozisyon aynı tarzdadır (Çizim 1-2). Ayrıca girişi çevreleyen bordürlerdeki rumi kompozisyonlarda birbirinin varyasyonu şeklindedir (Çizim 3-4). Amasya Minberinin girişini çevreleyen bordürlerdeki rumilerin üslubu Divriği Minberinin geçit bölümünün altındaki geometrik parçaların, korkuluk bölümünü oluşturan geometrik parçaların ve köşk yan panodaki geometrik parçaların yüzeyini dolduran rumilerle aynı üsluptadır (9-12. Resim).

Minber girişinin alt bordüründe ince şeritlerin oluşturduğu düğüm motifleri de benzeşmektedir (13-14. Resim).

Korkuluk parçalarının düzeni de ortak özellikler taşımaktadır. Korkuluk panolarında birbirine yatay, dikey ve çapraz ekseninde bağlanan altgenlerle kafes oluşturulmuştur. Her bir altgenin yüzeyine zemin oyma tekniğinde rumiler işlenmiştir. Amasya minber korkuluğundaki altgenlere işlenen motiflerle Divriği minberinin hem korkuluğu oluşturan altgenlerin hem de köşk yan panosunda yer alan altgenlerin yüzeyinde yer alan motifler aynı tarzdadır (Çizim 5-6).

Yazılar açısından baktığımızda da her iki minberde ortak özellikler bulunmaktadır. Anadolu Selçuklu Dönemine ait pek çok minberde ayetler ağırlıklı iken birbirinden iki yıl arayla yapılan Amasya ve Divriği minberlerinde hadis-i şerifler ağırlıktadır. Her iki minberin giriş aynalığında ayet

⁴³ Yardım, A., *Şihâb'ül*, s. 104.

tercih edilmiştir. Yine devrin diğer minberlerinde harfler kıvrım dallı fon üzerinde yer alırken bu minberlerde kitabeler daha sade bir fon üzerinde sıralanmaktadır. Her iki minberde de keski izleri aynıdır (15-16. Resim). Bordür zemininde bitkisel fon yerine birbirine bitişik işlenen inci dizilerinin sağladığı balık pulu görünümü tercih edilmiştir. Harf aralarında kalan boşluklara küçük rumi yapraklar yerleştirilmiştir. Divriği Ulu Camii minberinin yazılarını yazan kişinin Hattat Mehmed olduğunu üzerindeki kitabeden anlıyoruz. Ancak Amasya Burmalı Minare Camii minberinde mevcut parçalar üzerinde hattat ile ilgili kitabe bulunmamaktadır. Fakat yazı karakterlerine bakıldığında Amasya minberinin yazılarının farklı bir hattatın elinden çıktığı anlaşılmaktadır (17-18. Resim).

Divriği Ulu Camii minberi H. 638/ 1240 yılında Mengücek oğlu Ahmed Şah tarafından yaptırılmıştır (19. Resim). Amasya Burmalı Minare Camii minberinin inşa kitabesi günümüze ulaşmamıştır. Ancak caminin kapısı üzerinde inşa kitabesi bulunmaktadır. Kitabeye göre Amasya Burmalı Minare Camii II. Gıyaseddin Keyhüsrev zamanında, Ferruh ve kardeşi Hazinedar Yusuf tarafından, H. 640 / M. 1242 yılında inşa edilmiştir⁴⁴. Minber de bu dönemde yapılmış olmalıdır. Dolayısıyla Divriği minberi ile Amasya minberi arasında zaman dilimi açısından farklılık yoktur.

Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası dönemine damgasını vurmuş en önemli yapılar arasında yer almaktadır. Taş işçiliği ve mimari formlarıyla dikkati çeken bu eser yine döneminin form ve süsleme üslubu açısından başarılı bir örneği olan ahşap minberiyle bir bütün oluşturur. Minberin konumuz açısından önemi özgün özelliklerini bütünüyle muhafaza ediyor olması ve usta kitabesinin varlığıdır. Minberin sol aynalığının ortasında yıldız biçimli bir madalyon içinde yer alan kitabede, usta isminin Tiflisli İbrahim oğlu Ahmed olduğunu öğreniyoruz. Kaynaklarda Tiflisli Ahmed'in başka eserlerinin olup olmadığı ya da kimliği konusunda fazla bilgi bulunmamaktadır⁴⁵.

Anadolu Selçuklu döneminde ki diğer minberlere baktığımızda hiçbir minber diğerinin tekrarı değildir. Dolayısıyla iki ayrı minberden kalan parçalardan hareketle bile ortak payda bulmak mümkündür. Aynı ustanın eseri bile olsa; dönemin sanat anlayışı da dikkate alındığında birbiriyle tıpa tıp aynı eserler bekleyemeyeceğimize göre, yukarıda belirttiğimiz bütün bu ortak özellikler bizi tek bir noktaya Divriği minberini yapan usta Tiflisli Ahmet'e götürmektedir.

⁴⁴ Yardım, A., *Amasya*, s. 15.

⁴⁵ Kuban, Doğan, *Divriği Mucizesi*, İstanbul, 1999, s. 75; Önge, Yılmaz, Ateş, İ., vd., *Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası*, Ankara, 1978, s. 52-53; Oral, Z., *agm.*, s.49; Bayburtluoğlu, Z., *Anadolu Selçuklu Dönemi Yapı Sanatçıları*, Erzurum, 1993, 68-70; Sönmez, Z., *Başlangıcından 16. Yüzyıla Kadar Anadolu Türk-İslam Mimarisinde Sanatçılar*, Ankara, 1995, s. 164-165.

Sonuç olarak; bu ustanın, Divriği minberinden iki yıl sonra yapılan Amasya minberinin de ustası olduğu akla gelmektedir. Günümüzde Amasya minberinin usta kitabesi ne yazık ki mevcut değildir. Ancak dönemin diğer minberleriyle kıyaslandığında bu iki minberin aynı elden ya da aynı ekolden çıkmış olma ihtimali kuvvetlenmektedir.

KAYNAKLAR

- Acûnî, Keşfü'l-Hafa, II, Beyrut, 1997
- Aktemur, A., "Türk Ahşap İşçiliği", Türkler, Cilt:6, Ankara, 2002, s. 99-105
- Bayburtluoğlu, Z., Anadolu Selçuklu Dönemi Yapı Sanatçıları, Erzurum, 1993
- Beyhaki, es-Sünenü'l-Kübra, III,63
- Hakim en-Nisâbü'rî, el-Müstedrek, no:2108
- Hüseyin Hüsâmeddin, Amasya Târîhi, Ankara, 1986
- İbn-i Melek, Şerh i Meşârik-ı Şerîf, Cilt:1
- Kuban, Doğan, Divriği Mucizesi, İstanbul, 1999
- Oral, Z., "Anadolu'da Sanat Değeri Olan Ahşap Minberler, Kitabeleri ve Tarihçeleri", Vakıflar Dergisi, Sayı:5, Ankara, 1962, s. 23-77
- Ögel, B., "Selçuklu Devri Anadolu Ağaç İşçiliği Hakkında Notlar", Yıllık Araştırmalar Dergisi, Sayı:1, Ankara, 1957, s. 110-220
- Ögel, S., "Anadolu Ağaç Oymacılığında Mail Kesim", Sanat Tarihi Yıllığı, Sayı:1, İstanbul, 1965, s. 110-117
- Öney, G., "Anadolu'da Selçuklu ve Beylikler Devri Ahşap Teknikleri", Sanat Tarihi Yıllığı, Sayı:3, İstanbul, 1970, s. 135-149
- Önge, Yılmaz, Ateş, İ., vd., Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası, Ankara, 1978
- Sönmez, Z., Başlangıcından 16. Yüzyıla Kadar Anadolu Türk-İslam Mimarisinde Sanatçıları, Ankara, 1995
- Yardım, A., Amasya Burmalı Minâre Câmii Kitâbeleri, Ankara, 2004
- Yardım, A., Şihâb'ül- Ahbâr Tercümesi, İstanbul, 2007
- Yücel, E., "Selçuklu Ağaç İşçiliği", Sanat Dünyamız, Yıl:2, Sayı:4, İstanbul, 1975, s. 3-11
- Yücel, E., "Türk Sanatında Ağaç İşçiliği", Antika, Sayı:6, İstanbul, 1985, s. 9-13
- Yücel, E., "Türk Sanatında Ağaç İşçiliği", Türk Dünyası Araştırmaları, Sayı:88, 1993, s. 169-194

ÇİZİMLER

Çizim 1: Divriği Ulu Camii Minberi Bursa Kemerinin İç Yüzey Bordürü

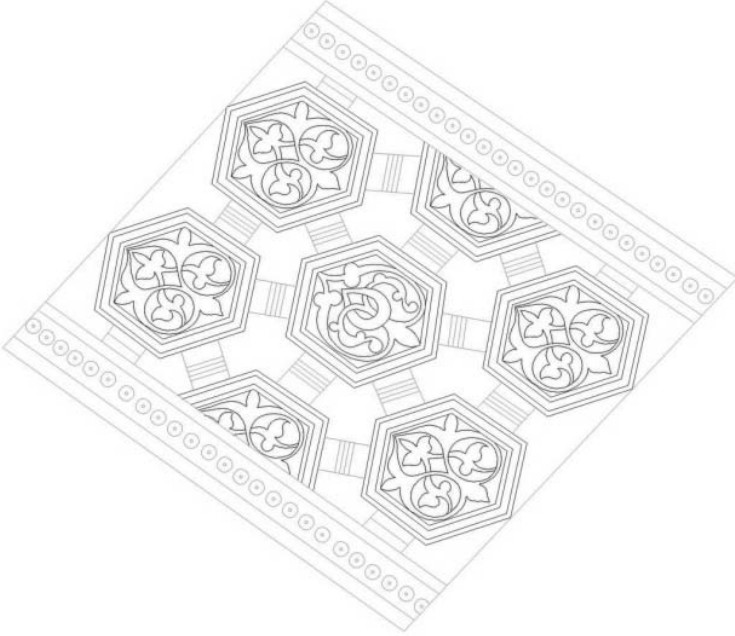
Çizim 2: Amasya Burmalı Minare Camii Minberi Bursa Kemerinin İç Yüzey Bordürü
(Ö. Birim'den)

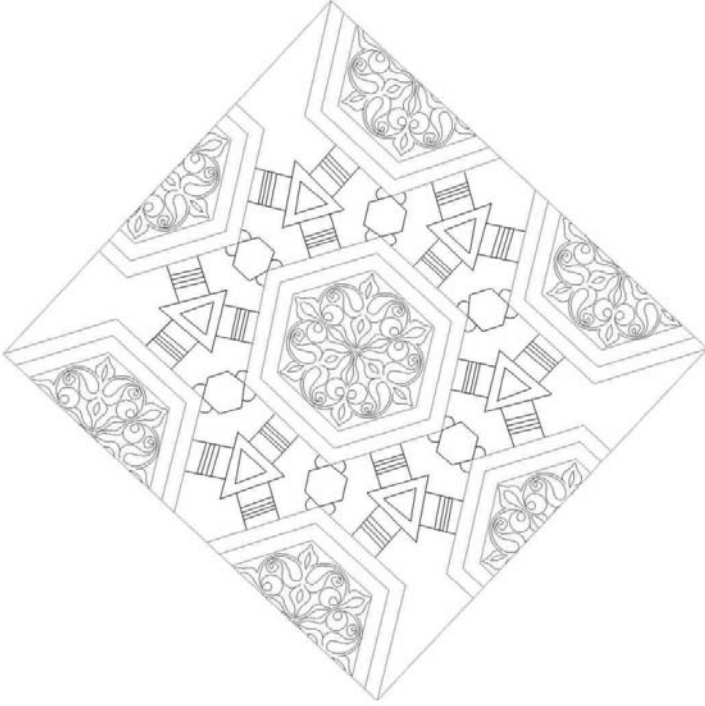
Çizim 3: Divriği Ulu Camii Minberi bordür parçaları

Çizim 4: Amasya Burmalı Minare Camii bordür parçası

Çizim 5: Amasya Burmalı Minare Camii, korkuluk birim motif

Çizim 6: Divriği Ulu Camii Minberi, korkuluk birim motif

RESİMLER

1. Resim: Amasya Burmalı Minare Camii Minberi

2. Resim: Divriği Ulu Camii Minberi

3. Resim: Amasya Burmalı Minare Camii Minber Girişi

4. Resim: Amasya Burmalı Minare Camii Minber Girişi, Detay

5. Resim: Divriği Ulu Camii Minber Girişi

6. Resim: Divriği Ulu Camii Minber Girişi, Detay

7. Resim: Amasya Burmalı Minare Camii Minber Korkuluğu

8. Resim: Divriği Ulu Camii Minber Korkuluğu

9. Resim: Divriği Ulu Camii Minberi, bordür

10. Resim: Amasya Burmalı Minare Camii Minberi, bordür

11. Resim: Divriği Ulu Camii Minberi, aynalık altı detay

12. Resim: Divriği Ulu Camii Minberi, köşk yan pano detay

13. Resim: Amasya Burmalı Minare Camii Minber Girişi, Eşik Bordürü

14. Resim: Divriği Ulu Camii Minber Girişi, Eşik Bordürü

15. Resim: Amasya Burmalı Minare Camii Minberi, yazı fonu

16. Resim: Divriği Ulu Camii Minberi, yazı fonu

17. Resim: Amasya Burmalı Minare
Camii Minberi Yazı Düzeni

18. Resim: Divriği Ulu Camii Minberi
Yazı Düzeni

19. Resim: Divriği Ulu Camii Minberi, Usta Kitabesi